

מדע . הלכות יסודי התורה פרק ז ח ט

פ"ח א משה רבינו לא האמינו בו ישראל
מפני האזקה שעשה וכו' .
בספר העיקרים מאמר ראשון פ"ח ביאר יפה
דברי רבינו :

ונאמר

אדם נבהל לשמוע דברי חבריו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה
והוא עומד על עומדו שלם . כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו
כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכיון דעתו
ולהודמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת . לפיכך מתנבא בכל עת
שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם . ובזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו
לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי . הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי
הגוף כלם כשאר העם . לפיכך אין פורשין מנשותיהם . ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם
ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן עור פניו ונתקדש כמלאכים : ה הנביא
אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים . ואפשר
שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה לכונן אותם ולהודיעם מה יעשו או למונעם ממעשים הרעים שבידיהם .
וכשמשלחים אותו נותנין לו אות ומופת כדי שידעו העם שהאל שלחו באמת . ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו
שהוא נביא . אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו והיה
מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה ואח"כ בא ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו מצוה לשמוע ממנו שנאמר
אליו תשמעון . ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא וזה האות יש לו דברים בגו . ואעפ"כ מצוה לשמוע לו הואיל ואדם
גדול וחכם וראוי לנבואה [הוא] מעמידים אותו על חזקתו . שבכך נצטוינו כמו שנצטוינו לחתוך את הדין ע"פ שני עדים כשרים
ואע"פ שאפשר שהעידו בשקר הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין אותן על כשרותן . ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר
הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו . ונאמר כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב :

פרק שמיני

א משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה . שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה
האות בלש וכשוף . אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו . לא להביא ראיה על הנבואה .
היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילין בתוכו . צרכנו למזון הוריד לנו את המן . צמאו בקע להן את
האבן . כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ . וכן שאר כל האותות . ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא
זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך
אמור להן כך וכך . וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם . ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת . ומנין
שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע
העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם . מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות
שיש אחריה הרהור ומחשבה : ב נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות
אחר . שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד
מהן צריך להביא ראיה לחבירו . כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות .
וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך . ידע משה רבינו
שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמת מליך ואמר והן לא יאמינו לי . עד שהודיעו הקב"ה
שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו מצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן
לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור . והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי
שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה . נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו
אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר . אלא מפני המצוה שצוה משה
בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון . כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעין אם העידו
אמת אם שקר . כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט : ג לפיכך אם עמד
הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו ואנו יודעין בבאור שאותן
האותות בלש וכשוף הן . לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותיות זה . אלא בעיינינו
ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא . הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו
שראה שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר . לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל
דברי הנביא ההוא . שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך והואיל ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני
המצות שצונו משה היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו :

פרק תשיעי

א דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת
שנאמר

א סמ"ג לאוין סדר טהרה :

לחם משנה

שלמה עד מעמד הר סיני והלא עדיין קושיא קיימא אדוכמא דלפי שעתו לא יאמינו לו
ולא יאמינו בדבריו . ויש לדחות דמ"מ כיון דלכסוף יודע שיאמינו בו האמנה שלמה
בהקצרה דעתו דמה שהיה קשה לו הוא שלולס לא יאמינו בו האמנה שלמה וזהו אומרו
והן לא יאמינו לי . אבל נראה לתרץ הכל דמה שכתב עד שהודיעו אין משמעות דבריו
עד

פ"ח ב וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו וכו' עד שהודיעו הקב"ה וכו' . הנה
בכאן קושיא מבוארת דהפסוקים הם הפוכים בתורה דכסוף וזה לך
האות הוא מוקדם לכסוף והן לא יאמינו לי . וכו' לפרש דבריו עם מה שנערכ עוד
דבריו דלפי שהקצרה דעתו של משה בזה שאמר לו הקב"ה שם לא יאמינו האמנה

מגדל עז

אם אינו מוחזק והוראת שעה , פרק הנתיקין (דף פ"ט) וכדדכרתינו פרק האשה מדכתיב אליו
תשמעון ובענין אליהו בשר הכרמל וכמו שביאר פ"ט . אמנם מה שהובא שאלו נביא רשאי לחדש
דבר מעתה הוא לר"ל עוד כמס' מגילה מיייתי לה כרוב התלמוד משורסס :

כהגדת משל השולחני וכבר הוכיחו הרמב"ן ז"ל לגבי נוסף וגלוי עינים ומשם תבינו . וענין הנביא
מוחזק , עיקרו פ' הנתיקין במס' סנהדרין (דף פ"ט) בענין נביא השקר . והמאות עשה דלפניו תשמעון
שכתב הוא לבין ספרי :

פ"ח גם ענין זה מוכרח בענין פ' השניעי . ומ"ש שאם בא להכחיש אין שומעין לו ושאר הענין

פ"ט א ונאמר לא בשמים היא. צ"ל הזהב (צ"ל ל"ט) גבי פלוגתא דר' אליעזר ורשב"א אמרינן עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לבה קול ביהא ופסקה הלכה כר"א לא בשמים היא ואמרין ההם מאי לא בשמים היא אמר ר' ירמיה הוין משניהון בבה קול וכל שכן דאין משניהון בניהא המהבא: הא למדה שאין נביא רשאי לחדש דבר מעשה. זה לשון ה"כ על פסוק אלה המנות אשר לזה ה' את משה ואיתיה בריש מגילה: לפיכך אם יעמוד איש וכו'. זה פשוט דמאחר שקבלנו שאין נביא רשאי לחדש דבר מעשה הא ודאי משקר הוא ועליו נאמר ומה הניבא הכהא כי דבר סרה על ה':

ג וכן אם יאמר לנו הנביא וכו'. יבמות פרק האשה רצה (דף ל"ו): ובספרי א"ל השמעון אפילו אומר לך עבור על אחת נולד מלוח שבחורה כגון אליהו צהר הכרמל הכל לפי שעה שמע לו. ומ"ש שמדע לנו שהוא נביא לומר שהם עד שלא הודע לנו לעשות חוץ שומעין לו ואפילו העובר על דבריו בדברי הרבות אינו נעש עד שיוחק וכן אמרו צ"ל הנחנקין שהעם שבמעו ישראל לאליהו צהר הכרמל לפי שהיה מוחזק בנבואה שאילו לא היה מוחזק לא היה שומעין לו: וכן למדנו מההכמים הראשונים וכו'. בסוף הנחנקין (פנהדרין ל') ח"ל אבהו ח"ל יוחנן אם יאמר לך נביא עבור על דברי חורה שמע לו כלומר לפי שעה חוץ מעבודת כוכבים: ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם וכו'. וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה כיון שהורחנו לחיות ולמדנו שלא יבא עוד נביא לחדש דבר ואמרו

שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם. וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם. ונאמר לא בשמים היא. הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה

מן המצוות פירוש שלא שמענו ממושה. או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו. הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. "ומיתתו בחנק על שהייד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו. שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש אל ויכזב: ב א"כ למה נאמר בתורה נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך. לא לעשות דת הוא בא אלא לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עליה. כמו שאמר האחרון שבהן זכרו תורת משה עבדי. וכן אם צונו בדברי הרשות כגון לכו למקום פלוני או אל תלכו. עשו מלחמה היום או אל תעשו. בנו חומה זו או אל תבנוה. מצוה לשמוע לו והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים שנאמר והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא אשר ידבר בשמי אנכי אדרוש מעמו: ג וכן נביא שעבר על דברי עצמו והכובש נבואתו חייב מיתה בידי שמים ובשלתן נאמר אנכי אדרוש מעמו. וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או על מצוות הרבה בין קלות בין חמורות לפי שעה מצוה לשמוע לו. יוכן למדנו מהכמים ראשונים מפי השמועה בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה כאלוהו בהר הכרמל שמע לו חוץ מעבודת כוכבים. והוא שיהיה הדבר לפי שעה. כגון אליהו בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושלים נבחרת לכך והמקריב בחוץ חייב כרת. ומפני שהוא נביא מצוה לשמוע לו וגם בזה נאמר אליו תשמעון. ואילו שאלו את אליהו ואמרו לו היאך נעקור מ"ש בתורה פן תעלה עולותיך בכל מקום. היה אומר לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת כמו שצוה משה. אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה' כדי להכחיש נביאי הבעל. ועל הדרך הזאת אם צונו כל הנביאים לעבור לפי שעה מצוה לשמוע להם. ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם מיתתו בחנק שהתורה

א סמ"ג לאוין לט: ב סמ"ג עשין י:

לחם משנה

כרבה מ"מ פסק כרז חסדא דהוי רבו דרב המנוח כדמשמע צירובין צפרק הדר, אצל מ"מ קשה דקיום מקלה ובעול מקלה בשאר מלות ל"כ' הוי פטור ומשמע בהוריה פ"ק (דף ד') גבי הורו ב"ד לעקור את כל הגוף דאמרו חוין נדה בחורה חוין שבה בחורה חוין עבודה כוכבים בחורה הרי אלו פטורים הורו לבעול מקלה וקיים מקלה כילד אמרו יש נדה בחורה אצל הבא על מורתה יום כנגד יום פטור משמע צוהה כוגיא דפירוש בטול מקלה וקיום מקלה בשאר מלות הוי שמפיש שום דבר נגד דבר שקבלנו מפי השמועה ומינה נלמדו דקיום מקלה ובעול מקלה דשאר מלות דהוי ח"כ ל"כ' הוי פטור אם לא עקר כל המלה והיכי כהז כחן רבינו דכשבא לפרש במצוה פירש שלא שמענו ממושה דמשמע אפילו דקאי המלה בדוכתא אלא שבענין הפירוש הוא מצוה אמתו שיהא הא צמרא משמע דפטור בשאר מלות עד שיעקור גוף כל המלה. ואפילו היינו אומרים שרבינו מפרש קיום מקלה ובעול מקלה דשאר מלות דהוי היום בטול אמתו ולמחר קיימו אותה דומיא דעבודה כוכבים דאמר היום עבודה ולמחר בעולה מה שלא נראה כן מההיא סוגיא דהוריה כדכתיבנא מ"מ קשה דהא צ"ל מהל' עבודה כוכבים כהז וכן נביא השקר מיתתו בהנק ודע"פ שנתבאר בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע משמע מההא דאע"ג דלא שיהא כלל ממה שכתוב בחורה חייב וממהסוגיא שהבאתי משמע דאפילו שבעל מקלה פטור. ועוד הימה על הימה דכיון דאיהו פסק כרבנן בהל' עבודה כוכבים דנביא שדית בסקילה ח"כ היכי כהז בסוף הפרק דעבודה היום ובעולה למחר יתקן הניבא דהיינו קיום מקלה ובעול מקלה ש"כ' ואפילו עשה אחרות ומופתים והאמר שה' אזהר שבעד עבודה כוכבים היום בלבד וכו' והא צמרא אמרו כהדיא דלרבנן הוי בסקילה כדכתיבנא ולא שייך כחן למפסק כוותיהו כהדא וכו"ש כהדא דכיון דקרא חייבי בין במקלה בין בעוקר הכל חי הך מיתה דקרא הוי סקילה בג"ש דרבנן הוי סקילה בכל אפילו בעוקר מקלה ואי הוי חנק כר"ש דלא גמיר בג"ש הוי חנק בכל דכיון דקרא כיל קרא דקרא פירשאה דנביא דהכא וכמ"ש רבינו ועל זה לוח הכתוב ואמר ובה האות והמופת לא השמע וכו' ע"כ הוי בסקילה ולא שייך הכא לפלוני בין עוקר הגוף בעבודה כוכבים לבעול מקלה ודע"פ שהיה לנו טעם נכון לחלק בניהם מה שאינו כן ע"כ נתקשו דברי רבינו אללי ואיריכוס עיון:

ב ג והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים וכו'. וכן נביא שעבר על דברי עמו וכו'. צ"ל מהל' פנהדרין כהז רבינו אע"פ ששלשון במיתה אינו לוקה שהם צאים מכלל עשה שנאמר אליו שמעונו ולאו הכא מכלל עשה הרי הוא כעשה וחין לוקין עליו, ע"כ. וקשה דהיכא מוזכר אליו שמעונו לנביא הכובש נבואתו. ועוד למה כהז לאו הכא מכלל עשה הא הוא עשה גמור. מיתה לזה י"ל דעיינו לאו הוא לא העובר על דברי הנביא ומפני כן כהז שאע"פ שעיינו לאו בזה מכלל עשה. ולכן אינו לוקה עליו: אבל חיי אקריב היום בהון בדבר ה' וכו'. נראה דעובר רבינו דהא דליתיה ע"פ

עד שהודיעו לבסוף, דפשיט הלשון הוא פירוש עד כלומר היה לו למשה ענה חזקה לישמע ואלא ליתך בשליחותו יתבדך וכל כך היא חזקה עד שהקב"ה בעלמנו נחקה בזה, להקין זה כהז בחלוקת דבריו כהזיך את העם הזה כלומר אע"פ שיש לך להקשות שלא יאמינו כך האמנה שלמה אה"כ יאמינו וא"כ כיון שהאל יתבדך בתחילת דבריו נחקה בזה ובה לחקה ח"כ סבה גדולה היה לו למשה לישמע ואלא ליתך בשליחותו יתבדך. אה"כ ראינו צפסקי מהר"ל ח' הניבא סימן ל"א שעתד על זה וכמדומה לי שדברי ח"כ כדבריו:

פ"ט א הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעשה. והא"ל דבגמרא מטיק לה מקרא דולאה המנות חוין קפידא כהז דאין רבינו מקפיד כהז כיון דאין נפקותא בדיון ודרכו להביא פסוק אשר לא נזכר בגמרא מאחר שהוא מבוחר יותר: לפיכך אם יעמוד איש וכו' אלא מלות לפי זמן היו הרי זה נביא שקר עכ"ל. דברים אלו שכתב כחן רבינו המוה"ר אלפי ע"ס הסוגיא דבס"פ הנחנקין (דף פ"ט) דשם אפילונו רבנן ור"ש גבי נביא שהדיח דרבנן כברי דהוי בסקילה ואע"ג דכתיב יומה דהוי מיתה סתם וכל מיתה האמורה בחורה הוי חנק יליף הדחה הדחה ממסיה ור"ש לא נמר ג"ש והוי חנק ואפילונו צפירוש פלוגתיהו רב חסדא ורב המנוח דלרב חסדא פלוגי רבנן ור"ש כהז חייב ומודים כהזתי בעוקר הגוף בעבודה כוכבים ובעוקר מקלה וקיים מקלה בעבודה כוכבים פלוגי אצל בעוקר הגוף בשאר מלות דברי הכל בהנק ובעיטול מקלה וקיום מקלה דשאר מלות דברי הכל פטור דכ"ל דהך קרא דנביא לא חייבי אלא בעבודה כוכבים אצל בשאר מלות לא חייבי כחן כלל ועוקר הגוף דשאר מלות נפקא לן מקרא דאך הניבא אשר יוד לדבר דבר בשמי משמע דבר ולא הוי דבר ומכוס הכי אית להו דקיום מקלה ובעול מקלה דשאר מלות פטור ובעוקר גוף דשאר מלות הוי חנק משום דהא מיתה האמורה בחורה הוי חנק. ורב המנוח ס"ל דפלוגי בהל' דקרא נמי חייבי בעוקר הגוף בשאר מלות דהיינו ללכה בה בעוקר מקלה וקיום מקלה דשאר מלות מודה דפטור וקרא דמן הדקך דמשמע ניקלה לא חייבי אלא בעבודה כוכבים דוקא. עוד הביאו שם צרייהא צנא' (דף ל') ואמרו שם כבוסה ובעבודה כוכבים אפילו אומר היום עבודה ולמחר בעולה דברי הכל חייב והוקמוה לכה צרייהא חייבי ורבה חליבא דרב חסדא ורב המנוח ולכולהו לרבנן הא דעבודה היום ולמחר בעולה הוי בסקילה ור"ש בהנק וכן אמרו שם כהדיא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. הנה הלעתי הסוגיא לפניך ועם זה יש לתמוה טובא על דברי רבינו דהיינו שהוא פסק כרז חסדא דאית ליה דבעוקר הגוף דשאר מלות דברי הכל בהנק ומ"ש כהז צפרק זה דאם עקר שום דבר קבל המנות הוי בהנק דהי הוה פוסק כרז המנוח ה"ל למפסק דהוי בסקילה כיון דהוא ז"ל פסק כרבנן בריש פ"ה מהל' עבודה כוכבים ע"ש אלא ודאי שהוא פסק כר"ש ואע"ג דאמרו שם דאביי סנר כרז חסדא ורבה כרז המנוח וקו"ל אביי ורבה הלכה כרבה וכו"ל למפסק

מגדל עז

פ"ט גמ זה הפרק ומה שכתב מהמנות שלפי הזמן היו ולפי שעה שכתב כחן. הוא לשון ספרי אוח בלות. והלוק שאר מלות מעבודה וזה הכל פ' הנחנקין (דף פ"ט):

